

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره:

**«لایحه موافقتنامه همکاری حقوقی در امور مدنی و کیفری
بین جمهوری اسلامی ایران و جمهوری ترکیه»**

مقدمه

به استثنای محدودیت‌هایی که حقوق بین‌الملل مقرر می‌کند، اصولاً دولت‌ها از صلاحیت مطلق برخوردارند. صلاحیت قضایی به‌عنوان یکی از جلوه‌های اعمال حاکمیت نیز از این حیثه خارج نبوده و اصولاً دولت‌ها در سیاستگذاری قضایی و تعیین مبانی صلاحیتی و رسیدگی قضایی از صلاحیت انحصاری برخوردارند. صلاحیت داخلی نمودار اعمال حاکمیت و صلاحیت کیفری یکی از جلوه‌های بارز صلاحیت داخلی به‌شمار می‌رود.

صلاحیت در معنایی کلی و موسع به‌معنای قدرت و توانایی قانونی یک ارگان یا مقام دولتی برای انجام فعالیت‌های قانونی تعریف شده است. صلاحیت کیفری براساس مبانی صلاحیتی متفاوت به گونه‌های کلی صلاحیت سرزمینی، صلاحیت شخصی، صلاحیت واقعی و صلاحیت جهانی تقسیم و اعمال می‌گردد.

بنیادی‌ترین و متداول‌ترین مبانی صلاحیتی دولت‌ها صلاحیت سرزمینی است که به‌موجب آن دولت قوانین و مقررات و حاکمیت خود را در قلمرو سرزمینی خویش اعمال می‌کند. این مبنا در ماده (۵) قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران مورد توجه قرار گرفته است به‌طوری که کلیه سکنه کشور را تحت حاکمیت قوانین ایران دانسته است. اما این مسئله امکان رسیدگی به جرائمی که در خارج از کشور ارتکاب یافته‌اند را سلب نمی‌کند چنان که ماده (۸) قانون مجازات اسلامی مقرر داشته: «در مورد جرائمی که به موجب قانون خاص یا عهد بین‌المللی مرتکب در هر کشوری که به‌دست آید محاکمه می‌شود، اگر در ایران دستگیر شد طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات خواهد شد».

اصولاً تحقق عدالت کیفری به‌خصوص در مورد جرائمی که جنبه‌های فراسرزمینی به‌خود می‌گیرند همواره با بسط صلاحیت سرزمینی محقق نمی‌گردد و کیفررسانی چنین مجرمانی با توجه به مبانی صلاحیتی دیگر و همکاری بین دولت‌ها تسهیل خواهد شد. آسیب‌ها و لطماتی که از جرائم سازمان‌یافته فرامرزی مانند تروریسم به جمهوری اسلامی ایران وارد می‌آید ضرورت هر چه بیشتر اتخاذ چنین تدابیری را آشکار می‌سازد. بنابراین توجه به مسئله تروریسم در مورد همکاری‌های قضایی میان ایران و کشورهای هم‌جوار مانند ترکیه از اهمیت بسزایی برخوردار است. در مجموع انعقاد چنین موافقتنامه‌هایی می‌تواند در جهت تأمین عدالت کیفری و منافع طرف‌های متعاقد ارزیابی گردد. با این وجود متن موافقتنامه حاضر دارای اشکالات بسیار شکلی و بعضاً ماهوی به نظر می‌رسد. از این رو بازبینی متن موافقتنامه توصیه می‌گردد.

آثار تصویب لایحه

انعقاد موافقتنامه حاضر می‌تواند روند همکاری‌های قضایی را شفاف‌تر کرده و از طریق پیش‌بینی مواردی که در گذشته پیش‌بینی نشده، سبب ارتقای همکاری‌های قضایی در این خصوص و بسترسازی برای همکاری‌ها در موضوعاتی که کمتر مورد توجه بوده، می‌گردد.

اصلاحات پیشنهادی

۱. در مقدمه (در سطر پنجم) از عبارت «برابری حقوق» استفاده شده است که با توجه به سابقه موضوع در حقوق بین‌الملل به نظر می‌رسد سهو قلم رخ داده و عبارت «برابری حقوقی»^۱ مورد نظر بوده است. لذا پیشنهاد می‌شود عبارت «برابری حقوقی» به جای «برابری حقوق» به کار گرفته شود.
۲. «تصمیمات شکلی» در ماده (۴) بند «۲» آمده است که در نظام حقوقی ما تعریف روشنی ندارد و ذکر چندین نمونه مثال نیز نمی‌تواند ابهام را کاملاً برطرف نماید.
۳. ماده (۷) بند «۱» از این جهت که مشخص نکرده «ترجمه‌هایی که صحت آنها تأیید شده باشد» به چه زبانی است مبهم بوده و ماده (۱۱) نیز کمکی به رفع این ابهام ننموده است. علاوه بر این، قسمت اخیر این بند نیز از جهت اینکه رسید و قبول کتبی دریافت کننده را به دریافت اسناد بدون ترجمه قید نکرده است، قابل انتقاد است.
۴. ماده (۲۲) بند «۲» شق (ب) می‌گوید «به‌طور مناسب ابلاغ شده است» که منظور از ابلاغ مناسب مشخص نیست.
۵. ملتزم بودن به «ماهیت پرونده» که در ماده (۲۳) بند «۲» بیان گردیده است خالی از شبهه نبوده (به‌عنوان مثال ماده (۱۲۸۷) قانون مدنی اشعار داشته است که: «مفاد سند رسمی در صورتی معتبر است که مخالف قوانین نباشد»).
۶. «بررسی اشیا و مکان» در ماده (۲۵) بند «چ» کاملاً نارسا و غیرحقوقی است و پیشنهاد می‌شود از تعبیر (معاینه و تحقیق محلی) استفاده گردد.
۷. به بند «۲» ماده (۲۹) به جهت قید «نشانی صحیح» ایراد وارد است چنان‌که بند «۳» همین ماده خلاف آن را پیش‌بینی کرده است و از اقدامات لازم برای تعیین نشانی صحیح سخن به میان آورده است. لذا پیشنهاد می‌گردد قید «صحیح» حذف شود.
۸. در انتهای شق الف بند «۱» ماده (۳۲)، عدم اجرای درخواست در صورت مغایرت با «قوانین داخلی» بسیار موسع است و موجب سوءاستفاده خواهد گردید.
۹. در بند «۱» ماده (۳۶) «شرحی در تعریف ارتکاب جرم» گویا نیست و می‌توان آن را ناظر به توصیف اعمال مجرمانه یا تعریف عناصر جرم دانست.
۱۰. عبارت «به‌همراه اطلاعاتی مبنی بر اینکه یک حکم...» در ماده (۶۱) بند «۱» شق (الف) به‌صورت نکره ایراد نگارشی دارد و ترجمه لغت به لغت از زبان بیگانه است. پیشنهاد می‌شود عبارت «یک» حذف گردد.
۱۱. منظور از «درخواستی معتبر» در ماده (۶۲) مشخص نیست. به نظر می‌رسد باید با معیار مربوط به رد سنجید و قائل به آن بود که منظور درخواست با اصلاحات اسناد کامل مورد نظر بوده است.

نتیجه‌گیری

بازنگری در موافقتنامه‌های سابق و به‌روزرسانی آنها درخصوص همکاری‌های قضایی می‌تواند به مؤثر بودن این موافقتنامه‌ها و ترتیبات همکاری کمک نماید، اما این مهم مشروط به ارتقای سطح معاهده، رفع معایب و در نظر گرفتن راهکارهایی است که به تحقق اهداف کمک نماید. در این راستا نه تنها باید تجربه گذشته روابط فی‌مابین را مورد توجه قرار داد بلکه باید آن را به نحوی عملیاتی نمود که ماحصل متفاوت از آنچه در گذشته وجود داشته و متمایز از موافقتنامه‌هایی باشد که به‌صورت الگو و با تغییرات کمی نسبت به یکدیگر منعقد می‌شود. موافقتنامه حاضر با این دید منعقد شده است و اصل مسئله یعنی تصویب موافقتنامه جدید ضرورت دارد.

1. C.f. *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*, GA Res. 2625 (XXV), UN GAOR, 25th Sess., Supp. No. 28, UN Doc. A/RES/2625 (XXV), p. 124. provide that: ("sovereign equality includes the following elements: ... States are juridically equal").